

17. Богораз Л.И. Политическая борьба или защита прав? Двадцатилетний опыт независимого общественного движения в СССР: 1965–1985 / Л.И. Богораз, В.Г. Голицын, С.А. Ковалев // Погружение в трясину: (Анатомия застоя). – М. : Прогресс, 1991. – 704 с.

18. Інформація ЦК КП України Центральному Комітету КПРС про ідеологічну роботу // Національні відносини в Україні у XX ст. Збірник документів і матеріалів. – К. : Наукова думка, 1994. – С. 409–413.

19. Портнов В.П. Этапы развития советской Конституции (историко-правовое исследование) / В.П. Портнов, М.М. Славин. – М. : Наука, 1982. – 310 с.

20. Курс советского государственного права / под ред. Б.В. Щетинина и А.Н. Горшенева. – М. : Высшая школа, 1971. – 448 с.

21. Цветков В.В. Радянське державне право : [підручник] / В.В. Цветков, С.О. Макогон. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1968. – 462 с.

22. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : [учебник. В 4-х т.] / отв. ред. Б.А. Страшун. – М. : Издательство БЕК, 1993. – Т. 1. – 246 с.

23. Советское государственное право : [учеб. пособие] / В.С. Основин, В.И. Бартишев, Н.В. Бутусова и др. – Воронеж, изд-во ВГУ, 1991. – 216 с.

УДК 342.9

ФЕЛИК В.І.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ФОРМ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню поняття та видів форм профілактичної діяльності Національної поліції України. У статті визначено поняття та види форм управлінської діяльності; на підставі аналізу різних наукових концепцій сформульоване авторське визначення форми профілактичної діяльності Національної поліції; окреслено основні форми, в яких можуть виражатися різні види профілактичної діяльності Національної поліції.

Ключові слова: Національна поліція, профілактика, діяльність, форми, види, поняття.

Статья посвящена исследованию понятия и видов форм профилактической деятельности Национальной полиции Украины. В статье определено понятие и виды форм управленческой деятельности; на основании анализа различных научных концепций сформулировано авторское определение формы профилактической деятельности Национальной полиции; обозначены основные формы, в которых могут выражаться различные виды профилактической деятельности Национальной полиции.

Ключевые слова: Национальная полиция, профилактика, деятельность, формы, виды, понятия.

The article investigates the concept and types of prevention activities form the National Police of Ukraine. In the article the concept and types of forms management activities; based on the analysis of various scientific concepts formulated by copyright definition of preventive form of the National Police; the basic form, which can be expressed in different types of prevention activities of the National Police.

Key words: National Police, prevention activities, forms, types and concepts.

© ФЕЛИК В.І. – кандидат юридичних наук, доцент, директор (Івано-Франківський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»)

Вступ. Різні види профілактичної діяльності Національної поліції України здійснюються у відповідних формах. Трапляється, що окремі види профілактичної діяльності реалізуються в однакових формах, що дозволяє виявити певні закономірності й окреслити найбільш типові форми профілактичної діяльності Національної поліції України. Це сприяє відмежуванню форм такої діяльності, що застосовуються в практиці роботи Національної поліції, від форм, що використовуються іншими органами.

Отже, питання про поняття та види форм профілактичної діяльності Національної поліції є актуальним напрямом дослідження сучасної науки адміністративного права. Актуальність теми дослідження підтверджується недостатньою кількістю наукових робіт, присвячених визначенню форм профілактичної діяльності Національної поліції України, що обумовлює важливість і своєчасність нашої статті.

Питання про форми управлінської діяльності, зокрема профілактичної діяльності, досліджували такі вчені: О.Б. Андрєєва, В.М. Бабакін, Д.Н. Бахрах, К.Л. Бугайчук, І.П. Голосніченко, Л.Ю. Іванова, С.М. Кавун, О.М. Ключев, І.І. Комарницька, М.І. Корнієнко, Д.М. Овсянко, Т.О. Проценко, О.Г. Циганов та багато інших. Однак комплексні дослідження, присвячені визначенню форм профілактичної діяльності Національної поліції України, наразі не проводилися, що підкреслює актуальність запропонованої теми статті.

Постановка завдання. Метою статті є визначення форм профілактичної діяльності Національної поліції України. Для досягнення поставленої мети у статті планується виконати такі завдання: визначити поняття та види форм управлінської діяльності; сформулювати авторське визначення форми профілактичної діяльності Національної поліції; визначити основні форми, в яких можуть виражатися різні види профілактичної діяльності Національної поліції.

Результати дослідження. Досліджуючи питання про форми профілактики правопорушень, варто наголосити на необхідності чіткого розмежування таких категорій, як види та форми профілактики, форми та методи відповідної діяльності. Тому виникає потреба в трактуванні змісту категорії «форма».

Термін «форма» тлумачиться як: 1) обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; 2) пристрій, шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду; 3) спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація й зовнішній вираз; 4) видимість, зовнішній бік чого-небудь, що не відображає суті справи [1, с. 972]; 5) внутрішня впорядкованість, узгодженість, взаємодія більш або менш диференційованих і автономних частин цілого, обумовлених його будовою; 6) сукупність процесів або дій, що ведуть до утворення й удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого [2, с. 951]. Можна помітити, що поняттям «форма» позначається спосіб існування змісту, об'єднання частин у ціле, узгодження та взаємодія певних елементів, тобто форма – це інтегруюча основа якогось явища.

У науковій літературі питання про форму діяльності неодноразово ставало предметом дослідження. Так, форму управління Д.М. Бахрах визначив як зовнішнє вираження змісту управління, межі конкретних управлінських дій, учинених безпосередньо державними органами й органами місцевого самоврядування [3, с. 362]. Учені Н.І. Матузов і А.В. Малько під правовою формою розуміють організаційну форму діяльності органів держави, їхніх посадових осіб, що, по-перше, передбачена правом і йому відповідає, по-друге, своїм результатом має юридично значимі наслідки для суб'єктів права [4, с. 97].

У діяльності державних органів вирізняються різні види форм, які характерні саме для цього органу. Однак справедливо вказати й на те, що існують універсальні форми державного управління.

Наприклад, І.П. Голосніченко, вивчаючи форми діяльності органів внутрішніх справ, зазначив, що форма адміністративної діяльності органів внутрішніх справ – це однорідні за своїм характером і правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішній вираз, за допомогою яких забезпечуються охорона прав громадян, громадський порядок, безпека, здійснюється боротьба з правопорушеннями [5, с. 13–14]. Л.Ю. Іванова під формою адміністративної діяльності розуміє адміністративно-наглядову, юрисдикційну, профілактичну діяльність і в зв'язку із цим – прийняття індивідуальних актів, а також здійснення інших юридично значущих дій із метою забезпечення охорони громадського порядку, безпеки та здійснення боротьби зі злочинами й іншими правопорушеннями [6, с. 58].

Звідси слід виокремити такі ознаки форм управлінської діяльності: 1) форма являє собою спосіб існування змісту такої діяльності, нерозривно пов'язана з останнім; 2) надає організаційної визначеності, оформленості такій діяльності; 3) є зовнішнім атрибутом такої діяльності на

протипагу її змісту, який складають методи та засоби її здійснення; 4) виражає специфічність певного виду управлінської діяльності, оскільки може відображати спосіб існування всіх (універсальні форми) або лише окремих видів (специфічні форми) діяльності; 5) видова багатоманітність форм управлінської діяльності зумовлює можливість їх класифікації за різними критеріями.

Різновидом управлінської діяльності є такий її напрям, як профілактика правопорушень. Слід зауважити, що профілактична діяльність виражається як в універсальних, так і в специфічних формах її здійснення.

О.Б. Андрєєва під формою профілактики правопорушення дільничними інспекторами міліції розуміє зовнішнє вираження змісту їхньої діяльності щодо запобігання правопорушення, організаційно-правове вираження однорідної за своїм характером і правовою природою групи дій [7, с. 150].

Таким чином, беручи за основу таке визначення, сформулюємо дефініцію поняття «форма профілактичної діяльності Національної поліції». Це закріплений адміністративно-правовими нормами спосіб зовнішнього вираження й організації системи методів і засобів, порядку їх застосування в процесі попередження правопорушень органами поліції, виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню, та здійснення заходів щодо їх усунення.

У науковому середовищі досі триває дискусія з приводу визначення найбільш доцільних із науково-прикладного та практичного поглядів критеріїв класифікації форм управлінської діяльності. Однак науковці майже одностайно висловлюються щодо багатоманітності таких форм і самих видів управлінської діяльності.

Що стосується конкретних форм профілактичної діяльності, то варто погодитися з думкою О.М. Клюєва, який зазначає, що форми профілактичної діяльності мають комплексний характер. По-перше, це окремі заходи економічного, ідеологічного, організаційного чи іншого характеру. По-друге, це спеціальні відомчі плани з профілактики правопорушень (наприклад, правоохоронних органів), що передбачають систему заходів, диференційованих за різними видами правопорушень, специфічними криміногенними групами і т. д. По-третє, це спеціальні міжвідомчі плани з боротьби зі злочинністю. Специфічним у цьому аспекті, на думку вченого, є те, що такі форми передбачають взаємодію різних суб'єктів, які не пов'язані між собою за підлеглистю. По-четверте, це плани соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних дільниць. Наприклад, до форм індивідуальної профілактики правопорушень О.М. Клюєв відносить такі: профілактичні бесіди; надання інформації про антигромадську поведінку особи керівникам підприємств, організацій, установ, учбових закладів, громадських об'єднань; попередження про взяття особи на профілактичний облік; адміністративний нагляд; офіційне застереження [8, с. 100]. Названі науковцем форми профілактичної діяльності в окремих випадках можуть бути характерними й для інших видів такої діяльності (загальної та спеціальної). Однак частіше в таких формах виражається саме індивідуальна профілактика правопорушень.

Існують специфічні форми профілактичної діяльності, в яких можуть виражатися лише конкретні види такої діяльності. Це твердження також кореспондує з положенням деяких законодавчих актів. Зокрема, наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних зі здійсненням службової діяльності працівниками Державної міграційної служби України» визначені форми загальної й індивідуальної профілактики правопорушень.

До форм загальної профілактики правопорушень віднесено:

а) інформування працівників про факти притягнення працівників до відповідальності за службові злочини, корупційні діяння, порушення спеціальних обмежень, установлених для державних службовців, про результати службових розслідувань і наслідки правопорушень, учинених працівниками Державної міграційної служби України, а також про стан дотримання законності у відповідному органі;

б) проведення нарад профілактичного характеру уповноваженими посадовими особами Державної міграційної служби України з її працівниками в разі наявності негативних явищ чи обставин;

в) інформування органів державної влади, відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади про наявні обставини, що можуть сприяти вчиненню злочинів, пов'язаних зі здійсненням службової діяльності працівниками Державної міграційної служби України, для вжиття заходів щодо усунення цих обставин.

Індивідуальна профілактика правопорушень відповідно до зазначеного Положення здійснюється в таких формах:

а) індивідуальна профілактична бесіда уповноважених посадових осіб із працівником Державної міграційної служби, щодо якого здійснюється профілактичний захід, із залученням представників правоохоронних та інших державних органів (за потреби);

б) обговорення негативних учинків працівника Державної міграційної служби України, щодо якого здійснюється профілактичний захід, у присутності керівництва та працівників підрозділу, у якому він працює, за потреби – із залученням представників правоохоронних та інших державних органів [9].

Підхід до класифікації форм профілактичної діяльності залежно від її видів має цілком закономірний характер, оскільки особливість конкретного виду профілактичної діяльності обумовлює її вираження в конкретних специфічних формах.

На підставі проведеного аналізу підходів до класифікації форм управлінської діяльності, зокрема такого її виду, як профілактика правопорушень, можемо зазначити, що кожен із видів профілактичної діяльності може виражатися в різних формах. Тому застосуємо диференційований підхід до визначення форм профілактичної діяльності Національної поліції залежно від виду такої діяльності. Ураховуючи різноманітність видів профілактичної діяльності Національної поліції, з'ясуємо форми такої діяльності в межах кожного з її видів.

Так, одним із видів профілактичної діяльності Національної поліції є загальна профілактика правопорушень. Цей вид діяльності може виражатися в таких формах:

- 1) нормативно-правове забезпечення профілактичної діяльності;
- 2) міжнародне співробітництво: здійснення в межах повноважень, передбачених законом, міжнародного співробітництва, участь у розробленні проектів і укладенні міжнародних договорів України з питань боротьби зі злочинністю, профілактики правопорушень, а також забезпечення їх виконання; участь у міжнародних навчаннях, перейняття досвіду зарубіжних держав щодо впровадження в нашої державі найбільш ефективних профілактичних заходів;
- 3) взаємодія з міжнародними організаціями у сфері профілактики правопорушень і боротьби зі злочинністю;
- 4) інформаційно-аналітичне забезпечення інформаційної діяльності;
- 5) програмне забезпечення профілактики правопорушень;
- 6) кадрове забезпечення діяльності Національної поліції у сфері профілактики правопорушень.

Профілактична діяльність спеціальної спрямованості Національної поліції (попередження окремих видів правопорушень і їх учинення окремими групами осіб) можлива в таких формах:

- 1) припинення або недопущення вчинення правопорушення, попередження настання негативних наслідків від його вчинення;
- 2) інформаційно-роз'яснювальна робота серед населення;
- 3) взаємодія з іншими правоохоронними органами, громадськими формуваннями з охорони правопорядку, населенням, підприємствами, установами й організаціями з питань попередження правопорушень на відповідній території;
- 4) укладення договорів із громадянами, іншими фізичними та юридичними особами про охорону майна, життя та здоров'я окремих осіб;
- 5) застосування превентивних поліцейських заходів;
- 6) контроль за дотриманням законодавства особами, підприємствами, установами й організаціями в межах компетенції органів поліції, а також контроль за дотриманням посадовими особами Національної поліції вимог законодавства про запобігання корупції.

Останнім видом профілактичної діяльності Національної поліції є індивідуальна профілактика правопорушень. Вона може виражатися в таких формах:

- 1) профілактичний облік щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень;
- 2) профілактичний обхід адміністративної дільниці;
- 3) адміністративний нагляд;
- 4) контроль за особами, поставленими на профілактичний облік, а також за іншими особами, які зобов'язані носити електронні засоби контролю. Такий контроль здійснюється за місцезнаходженням цих осіб, дотриманням ними умов профілактичного обліку та ін.;
- 5) винесення офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї. Ця форма індивідуальної профілактичної діяльності застосовується в разі виявлення реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;
- 6) інші форми, до яких можна віднести індивідуальні профілактичні бесіди, індивідуально-виховну роботу з особами, схильними до вчинення правопорушень, із неповнолітніми, проведення індивідуальної віктимологічної профілактичної роботи тощо.

Висновки. Таким чином, профілактична діяльність Національної поліції може виражатися в різноманітних формах. Деякі із цих форм є універсальними, тобто такими, що застосовуються в усіх видах профілактики правопорушень (наприклад, контроль, інформаційно-роз'яснювальна робота), а інші – специфічними (профілактичний облік, адміністративний нагляд тощо). Варто також зауважити, що в практичній діяльності Національна поліція України вкрай рідко застосовує такі форми профілактики правопорушень, як взаємодія з населенням на засадах партнерства, інформаційно-просвітницька робота, профілактично-виховна робота, надання роз'яснень положень законодавства тощо. Водночас ці форми профілактичної діяльності можуть виявитися досить ефективними, оскільки вони спрямовують свою дію на психолого-емоційне поле людського сприйняття. Тому формування органів поліції в Україні має супроводжуватися розширенням практичних форм їхньої профілактичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачий словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ, Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
2. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.
3. Административное право : [учебник для вузов] / Д.Н. Бахрах, Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков. – М. : Норма, 2007. – 816 с.
4. Теория государства и права. Курс лекций / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – 672 с.
5. Методика функціонального обстеження МВС України, його органів, підрозділів та організацій / Т.О. Проценко, І.П. Голосніченко, П.П. Кульчицький, О.Г. Циганов, І.В. Бойко ; за ред. І.П. Голосніченка. – К. : ДП «Друкарня МВС України», 2009. – 36 с.
6. Иванова Л.Ю. Класифікація форм адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ / Л.Ю. Иванова // Право і безпека. – 2012. – № 4(46). – С. 57–61.
7. Андреева О.Б. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції / О.Б. Андреева // Право і безпека. – 2011. – № 1 (38). – С. 148–152.
8. Ключев О.М. Форми та методи профілактичної діяльності органів внутрішніх справ на місцевому рівні / О.М. Ключев // Форум права. – 2007. – № 1. – С. 99–103.
9. Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних зі здійсненням службової діяльності працівниками Державної міграційної служби України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.05.2012 р. № 452 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 48. – Ст. 1895.